

Державний торговельно-економічний університет

Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ»

*(На матеріалах Асоціації «Український національний комітет Міжнародної
торгової палати (ICC Ukraine)», м. Київ)*

Студентки 4 курсу, 14 групи,
факультету міжнародної торгівлі і права
спеціальності 292
«Міжнародні економічні відносини»
ОП «Міжнародний бізнес»

_____ *підпис*

Мельник Ірини
Вікторівни

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент

_____ *підпис*

Лежешко Вікторія
Геннадіївна

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук, доцент

_____ *підпис*

Лежешко Вікторія
Геннадіївна

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет міжнародної торгівлі та права Кафедра світової економіки
Спеціальність, 292 «Міжнародні економічні відносини»,
ОП «Міжнародний бізнес»

Затверджую
Зав. кафедри Дугінець Г.В.
«__» _____ 2023 р

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентці

Мельник Ірині Вікторівні

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Діяльність ТНК в умовах світової пандемії.

Затверджена наказом ректора від «__» _____ 20__ р. №__

2. Строк здачі студентом закінченої роботи (проекту)

28.05.2023

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту):

Дослідження діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19.

Об'єкт дослідження: діяльність ТНК в умовах сучасних викликів.

Предмет дослідження: теоретичні та прикладні аспекти діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19 та російсько-української війни.

4. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом).

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

1.1 Сутність та класифікація транснаціональних корпорацій

1.2 Характеристика діяльності ТНК в глобальній економіці

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID19

2.1 Вплив пандемії COVID-19 на діяльність ТНК та адаптація до нових умов

2.2 Активізація діяльності ТНК в умовах пандемії та російсько-української війни за сприяння Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine)

Висновки до розділу 2

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Календарний план виконання роботи (проекту)

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строки виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми ВКР	до 20.12.2022	
2	Узгодження плану ВКР з науковим керівником	до 10.02.2023	
3	Подача науковому керівнику на рецензування 1-го розділу ВКР	до 10.04.2023	
4	Подача науковому керівнику на рецензування 2-го розділу ВКР	до 20.05.2023	
5	Подача готової ВКР науковому керівнику	до 26.05.2023	
6	Подача готової ВКР на кафедру	до 30.05.2023	
7	Попередній захист ВКР	30.05.– 10.06.2023	
8	Захист ВКР	за графіком з 13.06.2023	

7. Дата видачі завдання « » 20 р.

8. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Лежетьокова В.Г. _____

9. Керівник освітньої програми

Лежетьокова В.Г. _____

10. Завдання прийняв до виконання студентка

Мельник І.В. _____

11. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Випускна кваліфікаційна робота Мельник І.В. присвячена дослідженню діяльності ТНК у глобальному бізнес-середовищі з фокусом на вплив пандемії COVID-19. Роботу виконано за матеріалами Асоціації «Український національний комітет Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine)», м. Київ.

У першому розділі було визначено сутність, основні риси та класифікацію транснаціональних корпорацій. Цікавою частиною роботи є аналіз діяльності ТНК в глобальній економіці.

У другому розділі досліджено вплив пандемії COVID-19 на діяльність ТНК та адаптацію компаній до нових умов. Окреслено напрями активізації діяльності ТНК в умовах пандемії та російсько-української війни за сприяння Міжнародної торгової палати.

Випускна кваліфікаційна робота є комплексною, глибоко розкриває обрану тематику, відповідає встановленим вимогам та рекомендована до захисту.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Лежепьюкова В.Г.

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студентки Мельник Ірини Вікторівни може бути допущена до публічного захисту.

Керівник освітньої програми

(підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис, прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Мельник Ірина Вікторівна. Діяльність ТНК в умовах світової пандемії (на матеріалах Асоціації «Український національний комітет Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine)», м. Київ).

Випускна кваліфікаційна робота присвячена дослідженню діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) у глобальному бізнес-середовищі з фокусом на вплив пандемії COVID-19.

Робота складається з двох розділів у яких розглядаються поняття, сутність та класифікація ТНК. Проводиться аналіз масштабів та динаміки діяльності ТНК у глобальній економіці, а також визначається місце України в світовій структурі ТНК, розкриваються теоретичні засади діяльності ТНК і їх роль у глобальному бізнес-середовищі. Увага акцентується на дослідженні діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19. Аналізується вплив пандемії на розвиток діяльності ТНК та їх адаптацію до нових умов. Окрема увага приділяється впливу російсько-української війни на діяльність ТНК, філії яких розміщені в Україні, а також ролі Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) у сприянні ТНК під час цих кризових подій.

Ключові слова: ТНК, COVID 19, міжнародні економічні відносини, наслідки пандемії, глобальне бізнес-середовище.

ANOTATION

Iryna Melnyk. The Activities of Transnational Corporations (TNCs) in the context of the Global Pandemic (based on the materials of the Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce (ICC Ukraine), Kyiv).

The final qualification work is dedicated to researching the operations of transnational corporations (TNCs) in the global business environment with a focus on the impact of the COVID-19 pandemic.

The work consists of two sections that explore the concepts, essence, and classification of TNCs. It conducts an analysis of the scale and dynamics of TNC activities in the global economy, as well as identifies Ukraine's position in the global TNC structure. The theoretical foundations of TNC operations and their role in the global business environment are also discussed. Special attention is given to studying the activities of TNCs during the COVID-19 pandemic. The thesis analyzes the pandemic's influence on the development of TNC activities and their adaptation to new conditions. It also highlights the impact of the Russian-Ukrainian war on the operations of TNCs with branches located in Ukraine and the role of the International Chamber of Commerce (ICC Ukraine) in supporting TNCs during these crisis events.

Keywords: TNCs, COVID-19, international economic relations, pandemic consequences, global business environment.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ	4
1.1 Сутність та класифікація транснаціональних корпорацій.....	4
1.2 Характеристика діяльності ТНК в глобальній економіці.....	10
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID19	17
2.1 Вплив пандемії COVID-19 на діяльність ТНК та адаптація до нових умов	17
2.2 Активізація діяльності ТНК в умовах пандемії та російсько-української війни за сприяння Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine).....	25
Висновки до розділу 2.....	32
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ	39

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA

ВСТУП

Актуальність роботи. Транснаціональні компанії відіграють надважливу роль у світовій економіці, їх діяльність сьогодні переросла у глобальну, оскільки вона об'єднує між собою економічними зв'язками низку країн, включаючи Україну. Та навіть таку потужну економічну структуру змогла вразити несподівана поява пандемії COVID-19, що неймовірно швидко набула статусу світової. Обмеження, що виникли внаслідок карантинних заходів змусили ТНК трансформуватись, адже порушення у роботі виникали практично на усіх рівнях, починаючи від ланцюжків поставок, закінчуючи зміною у структурі попиту клієнтів на окремі продукти та послуги. Актуальність кваліфікаційної роботи визначається тим, що діяльність ТНК, в умовах глобальних сучасних світових подій, таких як пандемія COVID-19, трансформується, змінюється і дослідження цих змін є надзвичайно важливим для виокремлення досвіду та моделі поведінки у критичних важкопрогнозованих ситуаціях.

Мета роботи: дослідження діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19. Відповідно до мети можна виділити основні завдання кваліфікаційної роботи:

- визначити сутність транснаціональних корпорацій та класифікувати їх;
- охарактеризувати діяльність ТНК у глобальному бізнес-середовищі;
- дослідити вплив COVID-19 на діяльність ТНК та шляхи адаптації;
- запропонувати можливості для активізації діяльності ТНК, в умовах критичних ситуацій на прикладі COVID-19 та російсько-української війни;

Об'єкт дослідження: діяльність ТНК в умовах сучасних викликів.

Предмет дослідження: теоретичні та прикладні аспекти діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19 та російсько-української війни

Методи дослідження: загальнонаукові методи дослідження як: аналіз, узагальнення, зіставлення/порівняння, дедукція, та опрацювання висновків експертів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

1.1 Сутність та класифікація транснаціональних корпорацій.

У світі, що переживає глобальні зміни, транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють важливу роль у господарському комплексі країн з розвинутою ринковою економікою та є ключовим фактором у світовій економіці. Хоча дослідники мають різні погляди на ТНК, існує загальноприйняте визначення, згідно з яким ТНК - це компанія, що має виробничі підрозділи в декількох країнах.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку дає офіційне визначення, за яким ТНК - це компанія, яка об'єднує різні юридичні особи у двох чи більше країнах, провадить єдину стратегію та політику з одного чи декількох центрів, що приймають рішення [7].

Експерти ООН визначили такі ознаки, за якими підприємство можна віднести до ТНК: наявність філіалів у близько шести країнах; річна виручка компанії перевищує 100 млн доларів США; велика частина збуту товарів за межами країни-базування.

Конвенція «Про транснаціональні корпорації» визначає ТНК як юридичну особу (сукупність юридичних осіб), яка володіє в оперативному управлінні або господарському віданні, відокремленим майном на території двох та більше держав-учасниць. ТНК включає різні структури, такі як фінансово-промислові групи, спільні підприємства, компанії, холдинги, концерни, акціонерні товариства з іноземною участю, тощо [1].

У своїх матеріалах, Організація економічного співробітництва та розвитку включає до категорії ТНК господарства приватної, змішаної чи державної форм власності, які розташовані в різних країнах, і одна або більше з філій може вплинути на діяльність компанії, особливо у сфері обміну ресурсами та знаннями. Майкл Спісто, співробітник Центру стратегічних економічних досліджень, вважає корпорацію ефективною структурою для накопичення капіталу, що має потенціал для демонстрації ефективною системи управління, дозволяючи відокремлювати власність від управління [2].

У визначенні, запропонованому ЮНКТАД, ТНК порівнюється з поняттям "багатонаціональна корпорація". Проте, нові дослідження визначили поняття "ТНК" як узагальнюючу категорію, що об'єднує "глобальну корпорацію", "інтернаціональну корпорацію" та "багатонаціональну корпорацію", що призвело до розбіжностей у раніше використаних стратегіях цих видів ТНК, різних стадіях їх еволюції на шляху формування глобального ТНК, та різної природи формування управлінського центру та капіталу [3].

У підручнику "Транснаціоналізація капіталу" Євгеній Ленський досліджує транснаціональні корпорації як господарські об'єднання, що мають комплекси виробництва та господарського обслуговування за межами країни, де вони базуються, та мають розвинуту мережу філій та відділень у різних країнах, які грають провідну роль у виробництві та реалізації товарів. Тобто, транснаціональна корпорація - це організаційна форма, що включає країну базування компанії, де фірма зареєстрована та засновані філії або дочірні компанії в інших країнах. Такі корпорації складаються з дочірніх фірм, які управляються материнською компанією, що володіє їх акціями в розмірі 20-40% для забезпечення контролю над ними, якщо мова йде про західні країни [4].

Українські вчені розрізняють поняття "багатонаціональна компанія" та "транснаціональна корпорація", оскільки багатонаціональні компанії контролюються капіталом двох або більше країн, на відміну від транснаціональних корпорацій. Багатонаціональні компанії відрізняються високим рівнем диференціації продукції, яка враховує специфічні маркетингові фактори країн або регіонів. Діяльність цих компаній залежить не лише від внутрішніх, але і зовнішніх факторів, і спрямована переважно на розвиток світового національного господарства, не враховуючи потреб місцевого розвитку.

Якщо проаналізувати усі запропоновані вище визначення ТНК, можна виділити основні риси, що притаманні цьому типу корпорацій та відрізняють їх від інших. На рисунку 1.1 наведено основні риси ТНК.

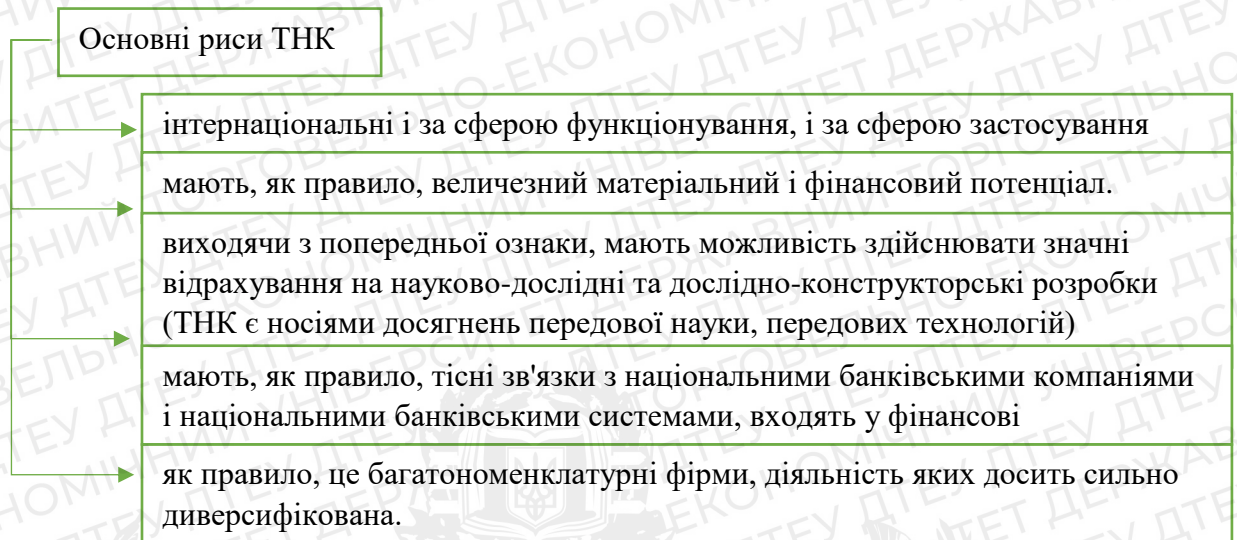

Рис.1.1 Основні риси ТНК.

Джерело: складено на основі [3].

Отже саме конвенція «Про транснаціональні корпорації» надає найбільш повну дефініцію визначення транснаціональної корпорації, оскільки найдетальніше розкриває сутність поняття. Це визначення включає в себе інтегрований підхід до можливих форм функціонування та структурні критерії, які вказують на приналежність підприємства до транснаціональної компанії. Конвенція регулює правові засади співпраці між сторонами щодо створення та функціонування транснаціональних компаній, а також регулює питання, пов'язані з інвестиційною взаємодією між суб'єктами ТНК. Ця Конвенція встановлює правила створення та реєстрації корпорацій, власність на продукцію та прибуток, звітність та контроль за діяльністю, порядок розв'язання спорів, а також правові засади соціальних та трудових відносин у корпорації. Хоча Конвенцією ратифікованою Законом України від 13 липня 1999 року, визначення транснаціональної корпорації не було введено до загальної системи національного права.

Деякі дослідники критикують діяльність транснаціональних корпорацій, характеризуючи їх, як такі, що мають тенденцію монополізувати ринки, експлуатувати іноземних та вітчизняних працівників, уникати сплати податків та ухилятися від урядового регулювання. Крім того, вони можуть впливати на уряди,

щоб зміцнити свій контроль та отримати додатковий прибуток. Інші науковці вважають, що багатонаціональні компанії є важливими для сучасного капіталізму, оскільки створюють нові робочі місця та прискорюють інноваційні процеси [5].

Різні погляди та визначення транснаціональних корпорацій важливі не тільки для розуміння економіки, але й для розробки державної політики.

Транснаціональні компанії мають великий економічний та політичний вплив як на окремі країни, так і на глобальну економіку в цілому. У зв'язку з процесом транснаціоналізації, сучасні міжнародні корпорації стають глобальними економічними учасниками, а не просто національними підприємствами. Вони розглядають країну походження лише з точки зору переваг, які вона може надати для розміщення своїх підрозділів. Сучасні транснаціональні корпорації не вдаються до інтересів окремої країни, навіть якщо це їхнє первинне місцезнаходження. Їхнім пріоритетом є лише власні інтереси як транснаціональної корпорації. Більшість їх діяльності знаходиться поза контролем національних урядів, що зменшує вплив, який окремі держави можуть мати на ці компанії. Це створює протиріччя в їхньому впливі на національні економіки. Як провідні гравці на світовій економічній арені, транснаціональні компанії справляють як позитивний, так і негативний соціально-економічний вплив на країни, де вони працюють, а також на країни, де базуються їхні головні офіси.

Позитивний економічний вплив, який створюють ТНК виявляється у різних аспектах. Країна, що приймає таку корпорацію, отримує нові можливості для стимулювання свого економічного розвитку. Це включає збільшення обсягу виробництва та прибутку, прискорення економічного зростання, а також отримання додаткових ресурсів і податків від діяльності корпорації. Залучення іноземного капіталу через транснаціональні корпорації сприяє зменшенню безробіття в приймаючій країні. Крім того, в країні розвивається виробництво конкурентоспроможної продукції, яка забезпечує не тільки внутрішній ринок, але й може бути експортована, сприяючи зміцненню зовнішньоторговельних позицій країни. Іншим позитивним аспектом є розвиток внутрішньої регіональної торгівлі та підвищення рівня конкурентоспроможності національних ринків.

Транснаціональні корпорації сприяють зміцненню місцевих ринків, знижуючи позиції монополій, і розширюють міжнародну конкуренцію шляхом утворення спільних підприємств з місцевими компаніями. Крім того, такі корпорації сприяють впровадженню нових технологій, розробці нових видів продукції і розвитку нового стилю управління [6].

Таблиця 1.1

Позитивні та негативні аспекти діяльності ТНК для приймаючої країни

Позитивні аспекти +		Негативні аспекти -	
1	Приплив капіталу	1	Захоплення ТНК розвинутих і перспективних сегментів національної економіки
2	Зміцнення зовнішньоторговельних позицій країни	2	Посилюють нестійкість інвестиційного процесу
3	Створення нових і модернізація діючих підприємств з використанням нових технологій	3	Чинять тиск на уряди інших країн, лобіюючи власні інтереси
4	Розвиток внутрішньої торгівлі	4	Дестабілізація цін
5	Покращення якості та асортименту товарів та послуг	5	Монополізація ринків, витіснення з них вітчизняних підприємств.
6	Зростання рівня продуктивності вітчизняного виробництва та зайнятості населення		
7	Підвищення конкурентоздатності національних ринків		
8	Навчання міжнародним стандартам бізнес-поведінки		

Джерело: складено за даними [24].

Негативний економічний вплив транснаціональних корпорацій на приймаючу країну проявляється у наступному: по-перше, представники приймаючої країни не мають можливості брати участь у прийнятті рішень щодо науково-дослідницької та розвідувальної діяльності корпорації. Крім того, виникає посилення експлуатації та зовнішнього контролю соціально-економічних процесів з боку корпорацій. Транснаціональні корпорації також можуть маніпулювати цінами, щоб уникнути сплати податків. Додатково, ці корпорації захоплюють найбільш розвинуті та перспективні галузі виробництва та науково-дослідні структури приймаючої країни. Вони мають можливість нав'язувати компаніям

невигодні напрями в системі поділу праці всередині корпорації. Крім того, існує загроза розташування в країні виробництва, яке загрожує довкіллю, а також застарілих технологій. Транснаціональні корпорації також здійснюють політику поглинання місцевих компаній, що призводить до зростання нестабільності в інвестиційному процесі. Деякі з цих корпорацій мають монопольну владу і можуть тиснути на уряди та приймаючі країни, оскільки їх обсяги оборотів перевищують окремі національні економіки. Це також відкриває можливість для транснаціональних корпорацій ухилятися від економічного та політичного контролю, що здійснюється приймаючою країною [6].

Отже, можна стверджувати, що економічний вплив ТНК на національні економіки є вагомим за рахунок транснаціонального капіталу та може бути як позитивним та і негативним у залежності від того, який аспект діяльності розглядається.

1.2 Характеристика діяльності ТНК в глобальній економіці

Сьогодні ТНК беруть участь у всіх значних процесах світової економіки. Вони визначають динаміку та структуру світового ринку, рівень конкурентоспроможності та міжнародний рух капіталу та технологій. ТНК грають важливу роль у процесі інтернаціоналізації та сприяють зміцненню виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. Вони здійснюють більшість міжнародних прямих інвестицій і міжнародної торгівлі, що робить їх продуктом швидко розвиваючихся міжнародних відносин, а також могутнім механізмом впливу на міжнародні відносини. Крім зростання кількісних показників, таких як частка корпорацій, активів та оборотів, характеристика ТНК включає їх зацікавленість у глобальних операціях та створенні власних глобальних мереж науково-технічної та виробничо-збутової діяльності в усьому світі.

За даними ООН, на сьогоднішній день в світі існує понад 85 тис. транснаціональних корпорацій та 900 тис. їх структурних підрозділів, вагома частка яких - більше 50 тис. - знаходиться на територіях розвинених країн. У той же час, значна кількість структурних підрозділів знаходиться в регіонах країн, що

розвиваються. Це пов'язано із рядом переваг, які надає діяльність ТНК, зокрема здійснення довгострокових інвестицій в економіку, створення робочих місць для місцевого населення та зменшення рівня безробіття, збільшення надходжень до державних бюджетів у країнах, де вони діють, тощо [8].

ТНК відповідають за більш як 50% світового промислового виробництва, значну частку світової зовнішньої торгівлі та близько 80% потенціалу нематеріальних активів. В умовах конкурентного бізнес-середовища, 500 найбільших ТНК контролюють 95% світового обсягу фармацевтичної продукції, близько 80% виробництва електроніки та хімічної промисловості, і 76% машинобудівельної галузі. ТНК володіють майже половиною світового виробництва та двома третинами міжнародної торгівлі. Крім того, вони володіють 4/5 усіх патентів і ліцензій на впровадження нових технологій. Заради забезпечення доступу до дешевих ресурсів та посилення конкурентоспроможності, ТНК активно розширюють свої інвестиційні ринки. Нові дані, надані ЮНКТАД, підтверджують зростання ролі державних ТНК в глобальній економіці. Приблизно 1 500 державних ТНК (1,5% від загальної кількості ТНК) володіють понад 86 000 іноземними філіями, що становить майже 10% від загальної кількості філій усіх ТНК світу. Їхні інвестиції у нові проекти в 2019 році становили 11% від загального обсягу світових інвестицій, що порівнюється з 8% в 2012 році [9].

Рівень інтернаціоналізації 100 найбільших ТНК у 2020 році призупинив свій ріст. Між різними галузями відбувалися значні розбіжності. ТНК у сфері енергетики та важкої промисловості зменшили свою міжнародну присутність. У той час як інші компанії - з фармацевтичної та телекомунікаційної галузі - розширили свої міжнародні операції. Легка промисловість, комунальні підприємства, автомобільні та торгові компанії, які також стикалися зі зниженням продажів протягом року, зберегли свою міжнародну структуру виробництва стабільною [7].

Дані про 10 найбільших ТНК світу, наведені в таблиці 1.2. Таблиця створена за даними списку Forbes Global 2000, який створює рейтинг найбільших компаній світу за чотирма показниками: продажами, прибутком, активами та ринковою

вартістю. Завдяки ринковій турбулентності, мінімальна ринкова вартість, яка повинна бути врахована у списку на 2022 рік, скорочена до 7,6 мільярда доларів порівняно з 8,26 мільярда доларів у 2021 році. Але мінімум для всіх інших показників збільшився порівняно з попереднім роком [10].

Даний рейтинг формується на інноваційній премії. Ця премія визначає, які з компаній є інноваційними наразі і які мають потенціал бути інноваційними у майбутньому. Інноваційна премія визначається як різниця між ринковою капіталізацією компанії та чистою теперішньою вартістю грошових потоків, які генерує компанія. Ця премія надається інвесторами у вигляді акційного капіталу, враховуючи потенціал подальшого зростання прибутковості компанії.

Протягом останніх 10 років, на фоні загальної глобалізації в світовій економіці активізувалися процеси регіоналізації та ізоляціонізму

Таблиця 1.2

ТОП-10 ТНК світу, складено за даними Forbes Global 2000 за 2022 рік

Назва компанії	Країна	Сукупний дохід (\$ млрд)	Прибуток (\$млрд)	Актив и (\$млрд)	Ринков а вартість (\$млрд)
Berkshire Hathaway	США	276,0	89,8	958,7	741,4
ICBC	Китай	208,0	\$54,1	5518,5	214,4
Saudi Aramco	Саудівська Аравія	400,0	105,3	576,5	2292,0
JPMorgan Chase	США	124,5	42,1	3954,6	374,4
Китайський будівельний банк	Китай	202,0	46,8	4746,9	181,3
Amazon	США	469,82	33,4	420,5	1468,4
Apple	США	378,7	100,6	381,2	\$2640,3
Сільськогосподарський банк Китаю	Китай	181,42	37,4	4561,1	133,9
Банк Америки	США	96,83	31,0	3238,2	\$303,1
Мотор Toyota	Японія	281,7	28,0	552,4	237,7

Джерело: складено за даними [10]

Причинами цих тенденцій є падіння темпів зростання глобальної економіки, а в останні роки - підсилення впливу пандемії COVID-19, та інші чинники. Ці тенденції були підтвержені виступами лідерів на Всесвітньому економічному

форумі в Давосі. Наприклад, прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді, лідер однієї з найшвидше зростаючих економік світу, відзначив, що «глобалізація сповільнюється та втрачає свій блиск». У той же час, голова хедж-фонду Bridgewater, Рей Даліо, заявив, що «епоха глобалізації добігає кінця і тенденції націоналізації та регіоналізації активно змінюють її» [11].

Однак пандемія мала негативний вплив не на всі компанії. Найбільші гравці електронної комерції, такі як Amazon, Alibaba та Walmart, зросли завдяки зростанню попиту на інтернет-покупки. Це дозволило всім трьом компаніям потрапити до списку у 2021 році, адже доходи компанії Amazon зросли на 27,2%, компанії Alibaba на 36%, а компанії Walmart майже на 2% [10].

У промисловому секторі спостерігається збільшення процесів "решорингу", який полягає в поверненні виробництва та виготовлення товарів до країни, де знаходиться головна (материнська) компанія ТНК. У глобальній інвестиційній сфері відбувається перенаправлення інвестицій на внутрішній та регіональний попит. Інвестиції в зелену і синю економіку, а також в інфраструктуру та внутрішні послуги можуть сприяти досягненню Цілей сталого розвитку.

Світова торгівля зазнає змін через скорочення та регіоналізацію ланцюгів поставок та повернення виробництва в країни-виробники. Це означає деглобалізацію торгівлі та створення регіональних та місцевих виробничих мереж. Це стало можливим через переоцінку економічного ефекту від зарубіжних виробництв ТНК з дешевими ресурсами та робочою силою, а також через проблеми з управлінням глобальними ланцюгами поставок, які виникають при значних порушеннях у поставках.

Місце України у світовій структурі ТНК.

На початку 90-х років в Україні з'явилися іноземні ТНК, які в першу чергу спрямували свою діяльність на основні сегменти ринку: товари повсякденного попиту, продукти харчування, бензин та тютюнові вироби, де позиції вітчизняних виробників були найслабкішими. У процесі перерозподілу капіталу в Україні,

вітчизняні бізнес-структури передали іноземцям тютюнову промисловість, частину ринку безалкогольних напоїв, пива, реклами та телекомунікацій [7].

На сьогодні США є одними з найбільших інвесторів в Україні, а до 2022 року вагому позицію на ринку також займала росія. Проте, через нинішні події ситуація різко змінилася, і зараз інвестиції з боку ЄС стають все більш пріоритетними.

Загалом, ТНК в Україні можна умовно розділити на дві великі групи: компанії, які не мають достатньо конкурентів серед місцевої промисловості, і корпорації, чий інтереси безпосередньо торкаються багатьох українських підприємств.

В Україні конкуренцію між собою здійснюють виключно українські виробники, тоді як транснаціональні корпорації залишаються майже непорушними на ринку.

Це пояснюється такими факторами:

- ТНК можуть дозволити собі збитки в окремих регіонах, компенсуючи їх зростанням доходів в інших країнах. Такі корпорації мають сильний юридичний та політичний захист підлаштований під особливості ведення бізнесу в Україні.
- ТНК мають значні переваги в маркетингу та рекламі. На відміну від українських компаній, які здебільшого копіюють ідеї своїх конкурентів зі світовим ім'ям, транснаціональні корпорації зазвичай мають оригінальні та ефективні стратегії продажу. Це також пов'язано із більш жорсткими обмеженнями у сфері авторського права, що більш розвинене за кордоном ніж в Україні.
- Українські акціонерні товариства не досягають рівня прозорості та узгодження інтересів учасників, який характерний для публічних корпорацій розвинутих країн. Також на відміну від них, вони мають низький рівень участі представників інституційних інвесторів у процесі корпоративного управління.

Серед відомих транснаціональних корпорацій, які створили дочірні компанії, філіали та спільні підприємства в Україні, можна виділити наступні. У сфері електротехніки - шведсько-швейцарський концерн ASEA-Brown Boveri (ABB), у машинобудуванні - SKF, у пакувальній галузі - Tetra-pak, а також Procter & Gamble, Unilever, Dow Chemical Company у хімічній галузі, "Лукойл" в нафтопереробній, Damen Shipyards у судно-будівництві. У тютюновій галузі домінують інвестиції відомих американських та британських компаній, таких як Reynolds, Philip Morris

Inc., British American Tobacco, а в пивоварінні - інвестиції консорціуму скандинавських фірм Balticbeverage Holding та бельгійської компанії Interbrue. У харчовій індустрії діють дочірні підприємства компаній KraftJacobs, Nestle, Coca-Cola, Cargill. Британська нафтова компанія BP та Royal Dutch Shell намагалися ввійти на український нафтовий ринок, але відмовилися від своїх намірів через нестабільність нормативної законодавчої бази та високу собівартість робіт.

Згідно з дослідженнями вчених Шик Л. М. та Скоробогатової. Є., серед головних перешкод для залучення інвестицій ТНК в Україні є нестабільність вітчизняного законодавства, нерозвиненість ринкової та банківської інфраструктури, надмірний податковий тиск, високий бюрократизм і корупція в органах влади, а також інші фактори [12].

Спочатку необхідно мати відповідне нормативно-правове забезпечення, щоб залучення інвестицій ТНК зросло. Інвестори визначають доцільність розміщення коштів у різних країнах світу, оцінюючи інвестиційний клімат. Після аналізу динаміки показників індексу інвестиційної привабливості України за досліджуваний період, який наводить Європейська Бізнес Асоціація можна стверджувати, що в цілому цей показник перебуває на досить низькому рівні [13].

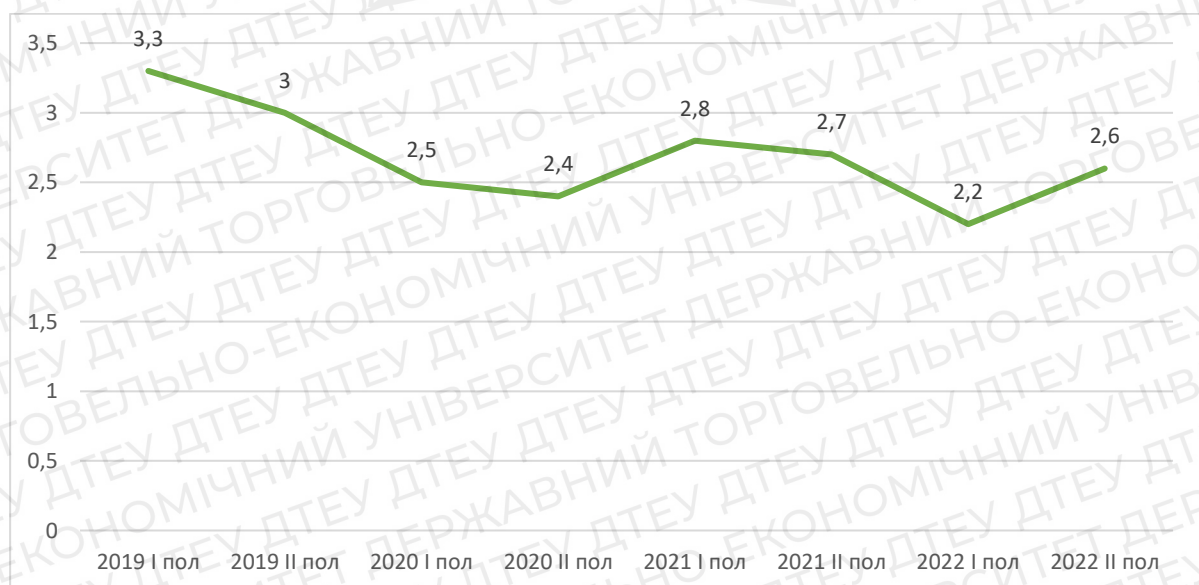

Рис. 1.2. Інвестиційний індекс України.

Джерело: складено за даними [13].

Діяльність ТНК на українському ринку підпадає під регулювання ряду законів, включаючи «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про підприємництво», «Про інвестиційну діяльність», «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» та «Про режим іноземного інвестування». Проте, жоден з них не регулює діяльність ТНК безпосередньо, а також відсутні норми-дефініції понять, пов'язаних з ТНК, таких як «дочірнє підприємство ТНК», «філія ТНК».

Тому важливо створити спеціальний закон, що регулюватиме діяльність ТНК на території України та визначатиме важливі поняття, необхідні для якісного статистичного аналізу наслідків діяльності на території країни.

Висновки до розділу 1

Отже, з розділу першого можна зробити висновок, що поняття транснаціональні корпорації (ТНК) та їх діяльність має велике значення для світової економіки. Вони визначають динаміку та структуру світового ринку, рівень конкурентоспроможності та міжнародний рух капіталу та технологій. ТНК також грають важливу роль у процесі інтернаціоналізації та сприяють зміцненню виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. Вони здійснюють більшість міжнародних прямих інвестицій і міжнародної торгівлі, що робить їх продуктом для розвитку міжнародних відносин, а також могутнім механізмом впливу на національні економіки.

Також ТНК відіграють важливу роль у господарському комплексі країн з розвиненою ринковою економікою та є ключовим фактором у світовій економіці. Корпорації є ефективною структурою для накопичення капіталу, мають потенціал для демонстрації ефективної системи управління та дозволяють відокремлювати власність від управління. Однак, існує ризик, що діяльність ТНК може мати негативний вплив на соціальні та екологічні стандарти, особливо у країнах, де законодавство захисту прав праці та навколишнього середовища менш розвинене.

Діяльність іноземних ТНК в Україні сконцентрована своєю на товарах повсякденного попиту, продуктах харчування, бензині та тютюнових výroбах. Ці компанії мають значні переваги в маркетингу та рекламі, а їхні інтереси безпосередньо торкаються багатьох українських підприємств. США є одними з найбільших інвесторів в Україні, але конкуренцію між собою здійснюють виключно українські виробники, тоді як транснаціональні корпорації залишаються майже непорушними на ринку. Це пов'язано з їх сильним юридичним та політичним захистом та ефективною стратегією продажу.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID19

2.1 Вплив пандемії COVID-19 на діяльність ТНК та адаптація до нових умов

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на світову економіку, включаючи діяльність транснаціональних корпорацій.

Згідно з даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), світове економічне зростання скоротилося на 3,1 % у 2020 році (рис. 2.1). Це значення різнилося за регіонами (див. Додаток А). Глобальна торгівля товарами та послугами також зменшилася на 10,4% через слабкий попит [14].

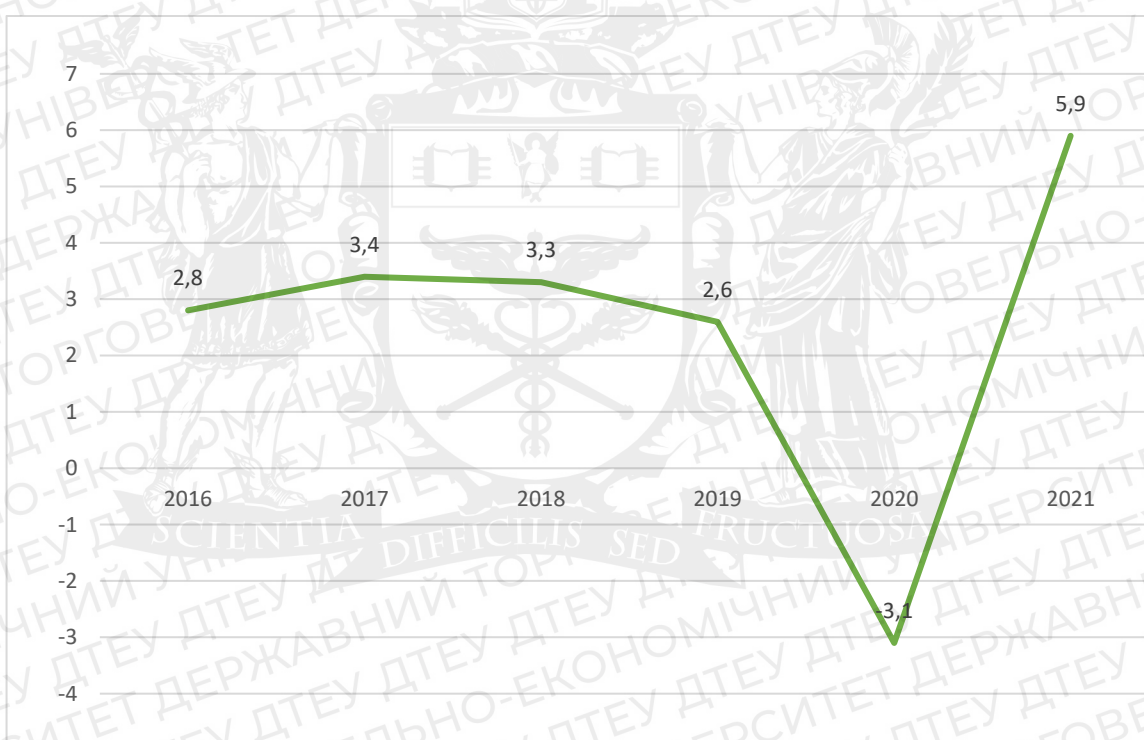

Рис. 2.1 Динаміка світового ВВП з 2016 по 2021 рік (у відсотках %)

Джерело: складено за даними [33].

Багато ТНК, зіткнулися з перервою в ланцюгах поставок, втратою доходів та порушенням бізнес-процесів через обмеження на міжнародні подорожі. Вони були змушені виділяти додаткові кошти на заходи безпеки для своїх співробітників. Криза COVID-19 призвела до загальної економічної невизначеності та втрати довіри інвесторів. Потік прямих іноземних інвестицій зменшився, що стало одним з основних факторів, що визначають ефективність діяльності ТНК та вирішення питання про розширення бізнесу у різних країнах.

Завдяки своїм більшим фінансовим ресурсам і можливостям, транснаціональні корпорації змогли краще впоратись з наслідками пандемії, ніж малі та середні бізнеси. Проте в деяких секторах, таких як харчування, роздрібна торгівля, будівництво та виробництво, транспорт, корпорації зазнали значних втрат. З іншого боку, сектори, такі як, нерухомість, бізнес та адміністративна діяльність, продемонстрували більшу стійкість та здатність адаптуватися до нових умов діяльності. ТНК швидко реагували, приймали та змінювали правила, а також вирішували юридичні питання, пов'язані з новими технологіями та бізнес-моделями.

Аналітичний центр Statista розробив індекс впливу коронавірусу на різні галузі, та надав оцінку його масштабам – від незначного (1) до серйозного (5). Оцінки надавалися за п'ятьма категоріями: вплив на працевлаштованих осіб у цій галузі (персонал), вплив карантинних обмежень на діяльність галузі, вплив на ланцюги поставок у межах галузі та рівень доходу за період гострої фази карнтину. На основі цих оцінок було вираховане середнє значення, яке ілюструє тяжкість впливу пандемії за низкою галузей. На рисунку 2.2 проілюстровано дані за цим індексом [25].

У зв'язку з пандемією COVID-19, деякі транснаціональні корпорації припинили свою комерційну та інвестиційну діяльність, що негативно позначилося на глобальній економіці. Пандемія суттєво вплинула на провідні економіки світу, включаючи країни "Великої сімки". Ці країни становлять 60% світового попиту й пропозиції, 65% світового виробництва й 41% світового експорту промислової продукції. Втрати, понесені цими країнами, відчутні й на інших економіках.

Ймовірно, міжнародні торговельні та капітальні потоки значно скоротяться унаслідок пандемії. Інвестори застосовуватимуть стратегії обережності й спостереження перед тим, як зробити рішення щодо своїх інвестиційних планів. Багатьом компаніям ускладнено здійснювати звичні операції й інвестиційні плани через введені локдауни в багатьох країнах. Багато корпорацій зараз зосереджуються на подоланні кризи, спричиненої вибухом коронавірусу, з метою

швидкого повернення до нормальної економічної діяльності, включаючи інвестиційну сферу.

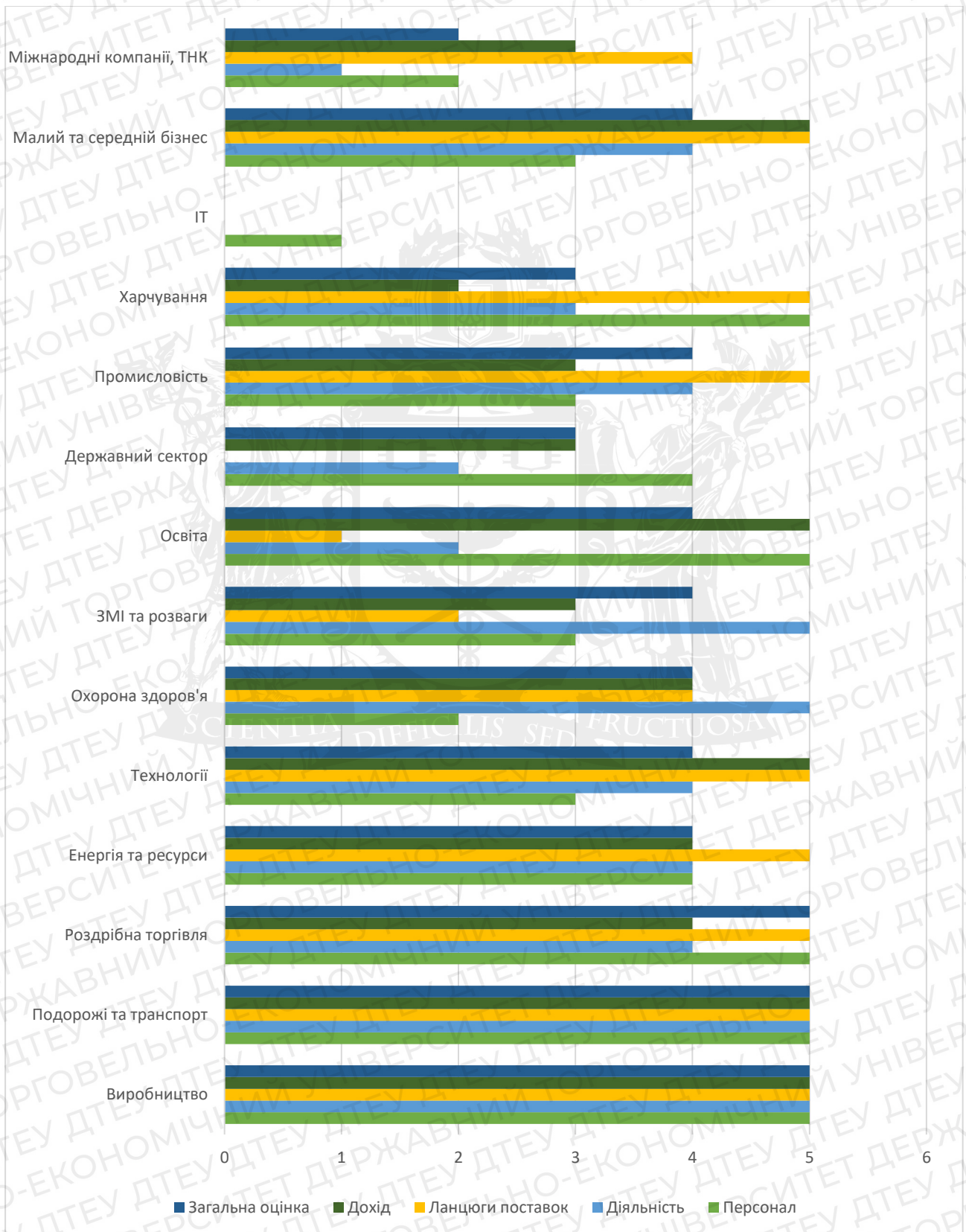

Рис. 2.2 Індекс впливу COVID 19, за галузями.

Джерело: складено за даними [25].

Глобальні порушення в ланцюгу поставок, починаючи з проблем виробництва, особливо в Китаї, швидко вплинули на інші економіки, як було вказано раніше. Слід відзначити широкомасштабне зниження виробництва по всьому світу, оскільки Китай складає 60% від загального світового попиту й пропозиції, 65% світового виробництва та 41% світового експорту. Ухань, місто, звідки походить COVID-19, займає 13-те місце серед 2000 китайських міст, згідно з Bloomberg, через свою роль у міжнародних ланцюгах поставок, а також 9-е місце як найбільш ефективне місто в Китаї за рейтингом Інституту Мілкена [15], [16].

Основні країни, куди експортуються товари, вироблені в Ухані, включають США, Південну Корею, Нідерланди, Індію, Німеччину, Японію, Великобританію, Сінгапур та Бразилію. Це свідчить про значні втрати, які виникли в результаті блокування лиш Ухані протягом близько двох місяців тоді як загальні втрати є набагато масштабнішими.

Виробничий шок у Китаї примусив компанії скоротити або припинити виробництво та продажі. Великі транснаціональні автомобільні та транспортні компанії, такі як Airbus, Damien Klassen, Toyota, General Motors та Volkswagen, також оголосили про припинення свого виробництва в Китаї. Більшість великих авіакомпаній, включаючи Lufthansa Group, Thai Lion Air, Spicejet та Lion Airlines, були змушені повністю або частково припинити свої міжнародні рейси, оскільки країни закрили свої аеропорти та обмежили міжнародні подорожі.

Це також призвело до зменшення кількості міжнародних рейсів. Заборони на подорожі, закриття повітряного простору та знижений попит призвели до припинення польотів 64 глобальними авіакомпаніями. DHL, UPS та FedEx, великі логістичні компанії, також повідомили про серйозні перешкоди в транспорті вантажів в Китаї, включаючи авіап перевезення, вантажоперевезення та залізничні послуги. Раптова зупинка в ланцюгу поставок сильно вплинула на промислове виробництво не лише в Китаї, але й у багатьох інших економіках, особливо в країнах, які мають прямі або зворотні зв'язки з китайським ринком. Вплив також поширився на різні галузі, такі як автомобільна, фармацевтична, медична та високотехнологічна виробництва [17].

Завдяки значним фінансовим ресурсам, транснаціональні корпорації (ТНК) розвивають своє міжнародне виробництво, вкладаючи гроші в прямі іноземні інвестиції. Як головні учасники в системі міжнародного виробництва, ТНК визначають його напрямки і структуру. Жорстка конкуренція та пошук доступу до економічно вигідних ресурсів і факторів виробництва змушують ТНК розширювати свої ринки інвестування.

До сьогодні світова економіка переживає серйозну кризу через пандемію COVID-19, що суттєво впливає на потік прямих іноземних інвестицій (ПІІ). У довгостроковій перспективі можна очікувати наслідки прагнення до зміцнення стійкості виробничих ланцюжків та збільшення автономії виробничої бази. Проте COVID-19 не єдиний фактор, що впливає на картину ПІІ. Нова промислова революція, зміни в політиці, спрямовані на більший економічний націоналізм, і тенденції до стійкості матимуть великий вплив на конфігурацію міжнародного виробництва до 2030 року.

За даними World Investment Report 2021 від Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у 2019 році світові потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) збільшилися на 3% до 1,54 трлн. доларів США порівняно з 1,495 трлн. доларів США у 2018 році. Проте у 2020 році через пандемію COVID-19 глобальні потоки ПІІ зменшилися до 859 млрд. доларів США, що становить зниження на 42% у порівнянні з 2019 роком. Такий низький рівень ПІІ останній раз спостерігався у 1990-х роках і є на 30% нижчим за рівень після світової фінансової кризи 2008-2009 років, що показано на рисунку 2.3. Як і прогнозувалося, в 2021 році глобальні потоки ПІІ скоротилися на рекордне за останні 10 років від'ємне значення до 800 млрд. дол. США, і лише в за два роки після початку пандемії почався процес відновлення до 1,26 трлн. дол. [22].

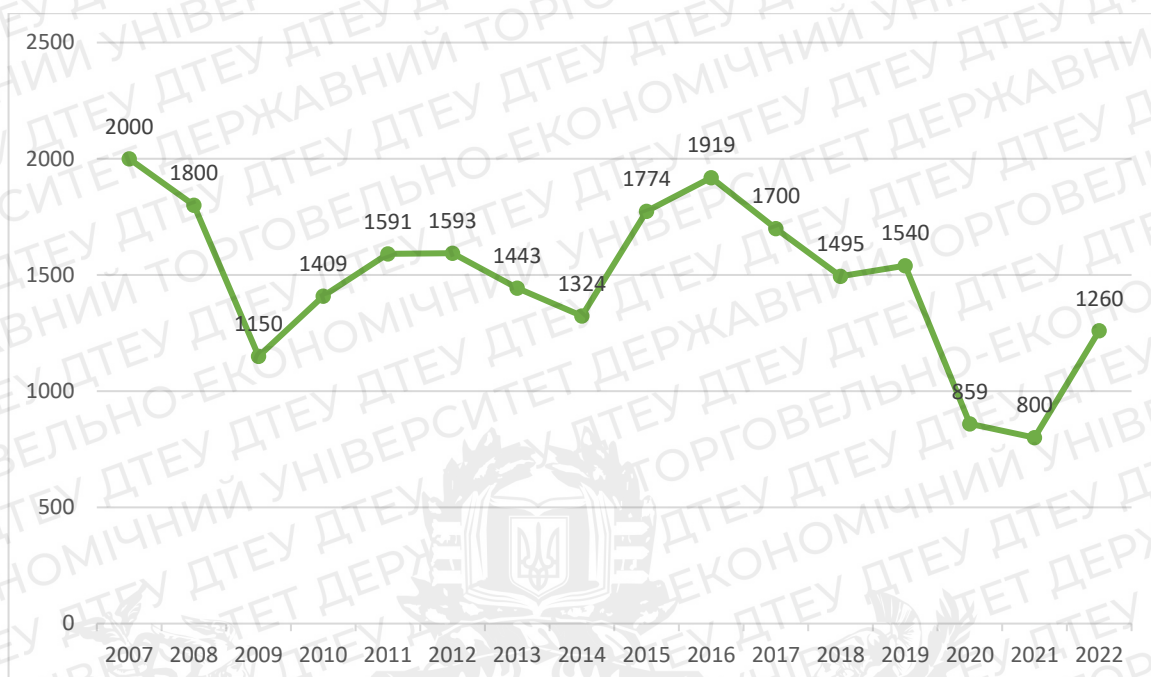

Рис. 2.3 Світові потоки ПІІ 2007-2022 рр.(млрд дол. США)

Джерело: складено за даними [22].

Що стосується України, то за діаграмою надходження прямих іноземних інвестицій (рис. 2.4) можна відслідкувати наявність кризових подій, які «злякали» інвесторів. Так у 2014-15 роках значне падіння ПІІ було спричинене Революцією гідності після обрання колишнім президентом України Віктором Януковичем проросійського курсу розвитку. У 2020 році локдауном, спричиненим світовою пандемією, а в 2022 війною на території України. На діаграмі наглядно проілюстровано, що вже у 2020 році Україна, після відкриття кордонів та послаблення карантинних заходів змогла повернути кількість іноземних інвестицій на «до ковідний» рівень. Подібну тенденцію, на жаль, зараз не вдається зберегти.

За два місяці 2023 року чистий притік прямих іноземних інвестицій оцінений у \$384 млн порівняно з чистим відтоком \$553 млн за два місяці минулого року, що досягає кількості ПІІ в Україну за 5 місяців минулого року, але військові дії на території України тривають і, як прогнозується не завершаться до кінця 2023 року [23].

Важливим фактором, що спричинить відтік ПІІ до України стали ракетні обстріли націлені на зруйнування енергетичної інфраструктури, та завдали значної шкоди підприємствам.

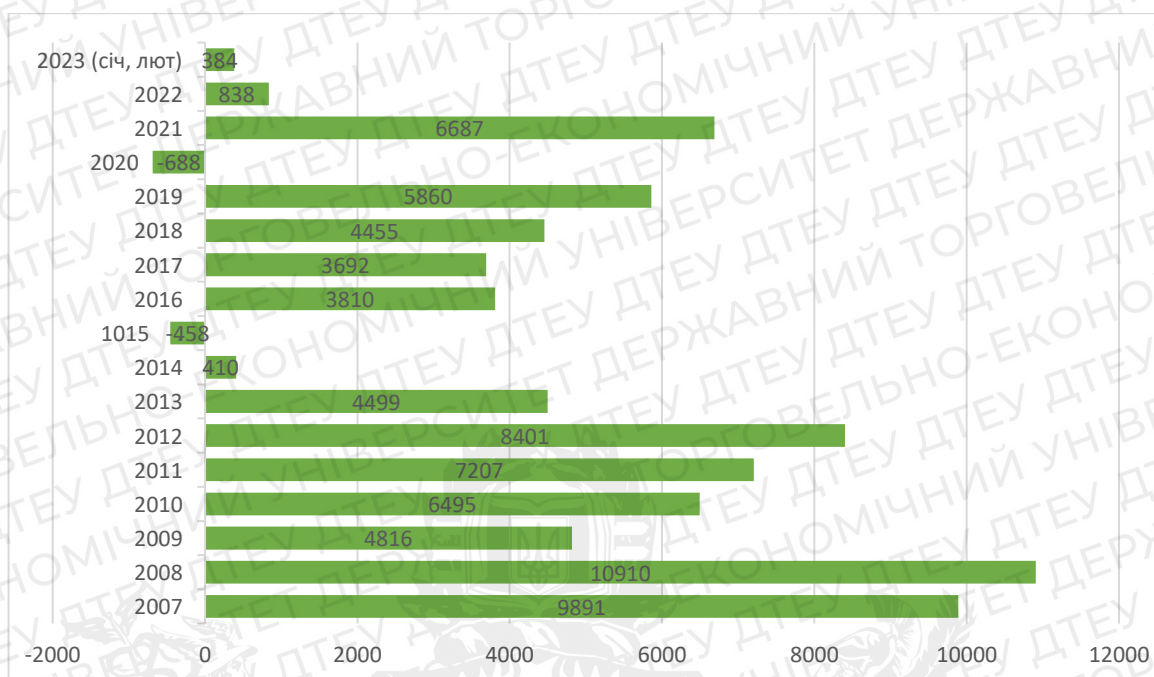

Рис. 2.4 ГПП в Україні 2007-2022 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено за даними [23].

Розглядаючи перспективи інвестицій в українську економіку під час кривавої та руйнівної війни, багато експертів висловлює сумніви, що обережні іноземні підприємці та банкіри, які не були раніш знайомі з Україною, наразі готові приєднатися до такої ініціативи. Скоріше, вони будуть приглядатися та вивчати ринок. Саме тому на час війни для України закриті такі стратегії приваблення інвестицій як, наприклад, «зелені інвестиції». Ця стратегія передбачає залучення капіталу ТНК у створення нових підприємств, та поки ситуація на наших територіях не стабілізується – Україна навряд чи стане привабливим середовищем для її реалізації. Інша справа, ті компанії, які вже працюють в нашій країні, неодмінно будуть підтримувати та за можливості розвивати свій бізнес.

Для того, щоби стати на ноги після такої жахливої трагедії, як розв'язана Росією війна, нашій країні будуть потрібні значні кошти. Міністерство економіки оцінило орієнтовні потреби України в інвестиціях на рівні від 70 до 80 мільярдів доларів на рік. Станом на 1 червня 2022 року, за даними звіту Світового банку "Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення", Україна потребувала 350 мільярдів доларів для реконструкції та відновлення, на момент березня 2023 року ця цифра зросла до 411 мільярдів доларів [31], [32].

Таким чином, у 2023 році за умови продовження бойових дій українській владі доведеться буквально битися за кожний долар інвестицій у вітчизняну економіку. І з огляду на це проекти зі страхуванням військових ризиків будуть наразі чи не єдиною можливістю для їхньої практичної реалізації.

Економічна діяльність транснаціональних корпорацій є критично важливою для будь-якої країни, і Україна не є винятком. Політика країни, спрямована на широку інтернаціоналізацію, в значній мірі залежить від обсягу прямих іноземних інвестицій та капіталовкладень транснаціональних корпорацій, які надходять у національну економіку. Для української економічної політики важливим завданням є зайняття позиції на міжнародному ринку та підвищення конкурентоспроможності, а створення власних транснаціональних корпорацій є ключовим фактором. Незважаючи на кризові явища та економічні труднощі, Україна поступово розширює свій потенціал, на який безпосередній вплив мають транснаціональні корпорації. Проте для привернення таких корпорацій до інвестування в нашу країну необхідно суттєво покращити інвестиційний клімат та економічну привабливість України.

Пандемія COVID-19 суттєво змінила не лише зовнішні зв'язки, а й докорінно вплинула на спосіб внутрішньої взаємодії в межах транснаціональних корпорацій. Реакції країн на цю пандемію створили нову форму інституційної невизначеності, яка вплине на прийняття міжнародних інвестиційних рішень в подальшому. Сучасні ТНК повинні переглянути та врахувати нові ризики при оцінці критеріїв інвестування. Прогнозовано, що особливу увагу приділятиметься безперервності бізнесу, особливо для компаній, що можуть використовувати переваги віддаленої роботи. Додатково, ТНК переглянуть свою міжнародну робочу силу та зроблять акцент на розвитку стратегічної гнучкості та оперативного реагування. Це дозволить їм швидко адаптуватися до нових викликів сучасності.

Після подолання пандемії COVID-19, транснаціональні корпорації звернуть увагу на країни, які ефективно зуміли нівелювати наслідки вірусу та мають можливості для використання віддаленої робочої сили. Особливий акцент буде зроблений на віддаленій роботі, особливо для підприємств, що надають послуги,

оскільки більшість їх працівників не потребує прив'язки до конкретного місця. Крім цього, ТНК активно розвиватимуть стратегічну гнучкість як ключовий аспект своєї діяльності.

2.2 Активізація діяльності ТНК в умовах пандемії та російсько-української війни за сприяння Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine)

Міжнародна Торгова Палата (International Chamber of Commerce, ICC) є однією з найбільших і найвпливовіших бізнес-організацій у світі, яка працює на підтримку міжнародної торгівлі, інвестицій та розвитку сприятливого бізнес-середовища. В Україні діє національний комітет Міжнародної Торгової Палати - ICC Ukraine, який представляє інтереси українських бізнесів на міжнародному рівні. ICC Ukraine активно співпрацює з урядовими органами, бізнес-асоціаціями, академічними установами та іншими зацікавленими сторонами для сприяння розвитку торгівлі та інвестиційних можливостей в Україні. Організація залучається до розробки і пропаганди політик, що сприяють покращенню підприємницького клімату, зменшенню бюрократичних перешкод та створенню стійкого розвитку бізнесу. Крім того, ICC Ukraine співпрацює з іншими національними комітетами Міжнародної Торгової Палати з усього світу, взаємодіючи та обмінюючись інформацією про найкращі практики та розвиток міжнародних стандартів бізнесу. Міжнародна Торгова Палата в Україні грає важливу роль у захисті інтересів українського бізнесу, розвитку міжнародних зв'язків та сприянні створенню сприятливого бізнес-середовища в країні [18].

Сприяння ICC Ukraine має рекомендаційний характер і реалізовується через організацію різноманітних форумів та конференцій з метою обговорення актуальних тем та проблем, що стосуються бізнесу. Ці заходи збирають представників українського та міжнародного бізнесу, урядових органів та експертів для обміну досвідом та пошуку спільних рішень. Також важливим аспектом діяльності даної організації є впровадження правових та регуляторних ініціатив. ICC Ukraine активно висуває пропозиції для вдосконалення законодавства та регуляторних норм, що стосуються бізнесу в Україні. Організація

веде консультації з урядовими органами та розробляє рекомендації щодо поліпшення бізнес-середовища. Основні функції організації наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Основні функції ІСС Україна

Функція	Опис
Представництво інтересів бізнесу	Захист та просування інтересів українських компаній перед урядом та органами влади
Розвиток міжнародної торгівлі	Сприяння входженню українських компаній на зовнішні ринки та підтримка експортерів
Арбітраж та врегулювання спорів	Надання послуг з альтернативного врегулювання спорів та арбітражу
Експертна підтримка	Надання експертної підтримки у сферах міжнародної торгівлі, митної політики, фінансів та юридичних питань
Розробка стандартів та правил	Співпраця з міжнародною спільнотою бізнесу у розробці та встановленні стандартів та правил, що регулюють міжнародну торгівлю та комерційні практики

Джерело: складено автором за даними [18].

З-поміж різних заходів та ініціатив, що проводить Міжнародна торгова асоціація в Україні є і такі що безпосередньо сприяють роботі транснаціональних корпорацій. Деякі зі способів, якими ІСС сприяє діяльності транснаціональних корпорацій в Україні, включають:

- **Бізнес-підтримка.** ІСС Ukraine надає підтримку транснаціональним корпораціям шляхом надання консультаційних послуг, інформаційних ресурсів та експертної допомоги. Організація працює над усуненням бар'єрів для ведення бізнесу та надає рекомендації щодо поліпшення бізнес-середовища.
- **Розробка правових стандартів.** ІСС Ukraine активно співпрацює з урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами у розробці правових стандартів, що стосуються діяльності транснаціональних корпорацій. Організація вносить свої пропозиції та рекомендації для поліпшення правового середовища та створення сприятливих умов для бізнесу.
- **Лобіювання інтересів бізнесу.** ІСС Ukraine представляє інтереси транснаціональних корпорацій на національному та міжнародному рівнях. Організація веде активну комунікацію з урядовими органами та міжнародними організаціями з метою захисту та сприяння інтересам бізнесу.

- Розробка етичних стандартів. ICC Ukraine сприяє впровадженню етичних стандартів та принципів в роботі транснаціональних корпорацій. Організація пропагує добросесну практику ведення бізнесу та розробляє кодекси поведінки, які сприяють підвищенню довіри до корпорацій.

Після оголошення ВООЗ про початок глобальної пандемії COVID19, організація фактично одразу перейшла на дистанційну форму роботи та організувала низку онлайн-конференцій та зустрічей покликаних вирішити ряд проблем пов'язаних із перебоями у торгівлі та комунікаціях спричиненими пандемією: "ICC Ukraine оголошує про проведення онлайн-конференцій та вебінарів під час пандемії", "ICC Ukraine рекомендує пріоритетні заходи для підтримки підприємств під час пандемії", "Міжнародна торговельна палата України відзначає роль цифрових технологій під час пандемії COVID-19», "ICC Ukraine аналізує вплив кризи COVID-19 на міжнародну торгівлю" – заходи були направлені на допомогу у бізнес-сфері [19].

Першочергово представники організації піднімали питання прискорення цифрової трансформації. Основною рекомендацією була активізація цифрової трансформації у всіх галузях економіки. На думку уповноважених експертів ICC це мало створити сприятливі умови для дистанційної роботи, електронної комерції, електронних платежів та інших цифрових рішень, що забезпечили б безпеку та ефективність бізнесу в нових умовах. Мова також йшла про надання підтримки малому та середньому бізнесу, які, в результаті, особливо постраждали під час пандемії. Обговорювалися питання фінансової допомоги, кредитування, спрощення процедур та зменшення бюрократичних обмежень.

Проаналізувавши рекомендації, які надає ICC Ukraine, та виокремивши проблемні точки для розвитку діяльності ТНК в Україні було розроблено власну систему рекомендацій, які націлені на активізацію міжнародної діяльності ТНК в Україні. Рекомендації викладені у рисунку 2.5.

Створення сприятливого бізнес-клімату:

- Уряд України повинен вжити заходів для поліпшення бізнес-клімату, спрощення процедур реєстрації, залучення іноземних інвестицій та зменшення бюрократичних перешкод

1. Залучення іноземних інвестицій:

- Україна повинна активно просувати свої переваги та можливості для іноземних інвесторів, такі як низькі витрати на робочу силу, наявність висококваліфікованого персоналу та розширення доступу до ринків Європейського Союзу.

Розвиток інфраструктури:

- Інвестиції в розвиток транспортної, логістичної та інформаційної інфраструктури сприятимуть залученню більшого обсягу зовнішньої торгівлі та розширенню можливостей для транснаціональних компаній.

Створення інноваційної екосистеми:

- Уряд повинен створити спеціальні програми та стимули для залучення іноземних інвесторів у високотехнологічні галузі та дослідження.

Розвиток людського капіталу:

- Україна повинна інвестувати в освіту та підготовку кваліфікованої робочої сили для задоволення потреб транснаціональних компаній. Важливо підтримувати навчальні програми, спрямовані на набуття необхідних навичок та знань.

Залучення до міжнародних економічних організацій:

- Уряд України має підтримувати активне членство в міжнародних економічних організаціях та домагатися більшої участі у міжнародних економічних форумах та конференціях. Це допоможе підвищити видимість України і привернути увагу транснаціональних компаній.

Рис. 2.5. Рекомендації, щодо активізації діяльності ТНК в Україні.

Співпраця з регіональними та міжнародними партнерами:

- Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами та регіональними організаціями для створення спільних проектів та залучення транснаціональних компаній до співробітництва.

1. Підтримка малих і середніх підприємств:

- ряд України має забезпечити сприятливі умови для розвитку малих і середніх підприємств, які часто є інноваційними та гнучкими. Це може привернути увагу транснаціональних компаній, які шукають партнерів для спільних проектів.

Прозорість та правовий захист:

- Важливо забезпечити прозорість управління та додержання законодавства для транснаціональних компаній. Гарантія правового захисту прав та інтересів іноземних інвесторів сприятиме створенню довгострокових партнерств та сприяє залученню більшого обсягу інвестицій

Джерело: створено автором на основі рекомендацій Міжнародної торгової палати України.

За даними GlobalData, які містять інформацію про 6186 провідних транснаціональних компаній у світі, близько 300 ТНК мають присутність в Україні через дочірні компанії, що становить трохи більше 4% загальної кількості ТНК. У таблиці 2.2 наведено список компаній, філії яких розміщені на території України та опинилися під безпосередньою загрозою після початку повномасштабної війни в Україні.

Третина з них має штаб-квартиру в США. Варто відзначити, що в Україні було створено менше 1% від загальної кількості дочірніх компаній, які входять до складу 370 320 підрозділів ТНК у всьому світі [21].

Таблиця 2.2.

ТНК світу, що найбільше постраждали через вторгнення Росії в Україну.

Назва ТНК	Штаб-квартира	Кількість дочірніх підприємств в Україні
Bunge	США	10
Scatec	Норвегія	10
Raiffeisen Bank	Австрія	9
WPP	Великобританія	9
Inditex	Іспанія	8
Acciona	Іспанія	7
Corteva	США	6
UNIQA	Австрія	6
International Flavors & Fragrances	США	5
DXC Technology	США	4

Джерело: складено автором за матеріалами [20].

Агропродовольча компанія Bunge та виробник відновлюваної енергії Scatec, які є провідними у своїх галузях, мають по десять дочірніх підприємств в Україні. Однак, через вторгнення Росії, компанія Bunge була змушена тимчасово призупинити свою діяльність, а мережа магазинів Inditex та виробник Henkel зупинили свою роботу на певний час. Тимчасова зупинка діяльності таких транснаціональних корпорацій негативно вплинула на економіку України. Це призвело до закриття діяльності таких корпорацій в Україні та переміщення їхніх співробітників в безпечні місця. Одна з найбільших пивоварних компаній у світі, Carlsberg AG, заявила, що тимчасово зупинила роботу двох своїх заводів на сході України та в Києві з метою захисту працівників. Данський конгломерат, в якому працюють близько 1300 осіб, переважно громадяни України, також тимчасово закрив третій пивоварний завод у Львові після переривання постачання природного газу, який забезпечував його роботу. Компанія ArcelorMittal, яка керує одним з найбільших сталеливарних заводів Європи, розташованого в центральній частині України, оголосила про збільшення періоду виробництва до "технічного мінімуму" та припинення роботи на своїх підземних шахтах. Ця ситуація призведе до втрати

роботи для 29 000 працівників компанії в Україні. Найбільш неприємним фактом в цьому сценарії є невизначеність тривалості війни між Україною та Росією. Протягом цього періоду дочірні компанії великих транснаціональних корпорацій в Україні будуть змушені припинити роботу або значно знизити свою активність. Крім того, стає очевидним, що транснаціональні компанії, які досі не були присутні в Україні, не поспішатимуть відкривати свої представництва і інвестувати в економіку в найближчий час. Компанія ArcelorMittal, яка керує одним з найбільших сталеливарних заводів Європи, розташованого в центральній частині України, оголосила про збільшення періоду виробництва до "технічного мінімуму" та припинення роботи на своїх підземних шахтах. Ця ситуація призведе до втрати роботи для 29 000 працівників компанії в Україні. Наразі Україна застосовує різні методи економічного регулювання для впливу на діяльність транснаціональних корпорацій. При аналізі економічних методів, які використовуються цими корпораціями, можна виділити заходи та прийоми, спрямовані на вплив на керівні органи шляхом введення фінансово-економічних положень та нормативів, що сприяють стимулюванню їх розвитку. Також застосовуються державно-приватні партнерства, метою яких є створення оптимальних умов для досягнення високих економічних результатів. В сучасних умовах державне регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні спрямовується на створення мотивів для їхньої діяльності. Серед таких мотивів можна зазначити ефективне використання ресурсів, доступ до ринків України, вигідна робоча сила, збільшення рентабельності та інші фактори. Згідно з даними GlobalData, російсько-українська криза ставить під загрозу прибутки 130 транснаціональних компаній (ТНК). Ця провідна аналітична компанія ідентифікувала 130 міжнародних корпорацій, які працюють в Росії, Україні або обох країнах. За прогнозами, загальні збитки можуть скласти до 306,5 мільярдів доларів США. Втручання Росії може серйозно вплинути на економічне зростання України, оскільки країні потрібні значні кошти на відновлення інфраструктури. Цей факт очевидний із виділення фонду розміром 1,4 мільярда доларів США в рамках Інструменту швидкого фінансування (RFI) для зменшення економічних наслідків кризи. Крім того, криза порушила декілька

глобальних ланцюгів постачання, зокрема у сфері продуктів харчування та харчових олій, оскільки Україна є одним з провідних постачальників насіння пшениці, кукурудзи, ячменю та соняшнику. Серед ТНК, які відстежує GlobalData, компанія Globaltrans Investment, займаючися залізничними перевезеннями та зареєстрована на Кіпрі, отримує найбільшу частину своїх доходів з Росії. На другому місці розташовується нідерландська технологічна компанія Yandex NV, а на третьому – кіпрська сільськогосподарська компанія Ros Agro. У той же час, провайдер телекомунікаційних послуг VEON отримує найбільшу частку свого доходу від України серед ТНК, за ним йде шведська медична компанія.[20]

Висновки до розділу 2

Багато ТНК стикнулися з перервами в ланцюгах поставок, втратою доходів та порушенням бізнес-процесів. Втрати довіри інвесторів призвели до зменшення потоку прямих іноземних інвестицій, що вплинуло на ефективність діяльності ТНК та їх розширення в інших країнах. ТНК з більшими ресурсами краще впоралися з наслідками пандемії, ніж малі та середні бізнеси, але деякі сектори все ж зазнали значних втрат. ТНК в секторах транспорту, нерухомості, бізнесу та адміністративній діяльності проявили більшу стійкість та здатність адаптуватися до нових умов. Пандемія також змінила спосіб взаємодії в межах ТНК. Після подолання пандемії, ТНК, скоріше за все, звернуть увагу на країни з ефективним управлінням кризовими ситуаціями.

Результати аналізу даних GlobalData свідчать про інтересу бізнесу до українського ринку та потенціалу країни для залучення іноземних інвестицій. Проте, вторгнення Росії на сході України сильно позначилося на діяльності деяких ТНК. Компанії, такі як Bunge, Inditex і Henkel, були змушені тимчасово припинити свою роботу, що призвело до негативного впливу на економіку України. Крім того, російсько-українська криза має важливі наслідки для економічного зростання України. Країні потрібні значні кошти для відновлення постраждалої інфраструктури. Загроза прибутків 130 транснаціональних компаній і загальні збитки в розмірі близько 8 мільярдів доларів США (за даними Української асоціації

бізнесу) створюють значні перешкоди для відновлення та розвитку економіки країни. У висновку можна сказати, що хоча український ринок привертає увагу деяких провідних транснаціональних компаній, вторгнення Росії та війна на сході України суттєво впливають на діяльність цих компаній та загальний розвиток економіки країни.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У першому розділі дослідження було розглянуто поняття, сутність та класифікацію транснаціональних корпорацій (ТНК) у глобальному бізнес-середовищі, та встановлено, що ТНК є великими міжнародними підприємствами, які мають філії, дочірні компанії та виробничі підрозділи в різних країнах.

У наступному розділі роботи було проведено оцінку масштабів та динаміки діяльності ТНК в глобальній економіці. Ми упевнилися, що ТНК грають значну роль у світовій економіці, роблячи значний внесок у створення робочих місць, інвестиційного потенціалу та технологічного прогресу. Дослідження показало, що масштаби діяльності ТНК постійно зростають, а їх вплив на національні економіки стає все більш помітним.

Окремо, ми проаналізували місце України у світовій структурі ТНК. Виявлено, що Україна має потенціал до привертання іноземних інвестицій. Українські філії ТНК вносять суттєвий внесок у розвиток національної економіки та забезпечують створення робочих місць. Проте, відзначається потенціал для подальшого покращення умов для діяльності ТНК в Україні. У другому розділі нашої роботи ми досліджували вплив пандемії COVID-19 на розвиток діяльності ТНК та їх адаптацію до нових умов. Виявлено, що пандемія суттєво вплинула на глобальну економіку та бізнес-середовище. Багато ТНК стали стикатися зі складнощами, такими як зменшення попиту, обмеження виробництва та логістичні проблеми. Проте, в той же час, пандемія також створила нові можливості для деяких галузей, таких як електронна комерція.

Було розглянуто процес адаптації ТНК до нових умов, включаючи впровадження заходів безпеки, перегляд ланцюжків постачання та використання цифрових технологій для забезпечення неперервності бізнесу. Аналіз показав, що успішність адаптації варіюється залежно від галузі та регіону, але в цілому ТНК здатні змінювати свою стратегію та процеси, щоб протистояти викликам пандемії та зберігати конкурентоспроможність.

Окрема увага була приділена дослідженню діяльності ТНК в умовах пандемії COVID-19 та російсько-української війни з акцентом на роль Міжнародної торгової

палати (ICC Ukraine). Ми встановили, що ця асоціація грає важливу роль у сприянні ТНК під час кризових подій, надаючи підтримку, інформацію та пропозиції щодо заходів для підтримки бізнесу.

Аналізуючи роль ICC Ukraine, рекомендуємо подальше розширення співпраці з ТНК та виробничими компаніями, створення платформи для обміну досвідом та кращої комунікації між ТНК та урядовими органами. Також пропонуємо залучення експертів із сфери медицини та громадського здоров'я для розробки спеціалізованих стратегій та рекомендацій для ТНК під час пандемій та кризових ситуацій, як наприклад військовий стан. Стосовно впливу останнього - невизначеність тривалості війни між Україною та Росією створює негативні передумови для подальшого розвитку транснаціональних компаній в Україні. Це впливає на рішення інших корпорацій щодо відкриття своїх представництв та інвестування в українську економіку. Більшість компаній шукають стабільне бізнес-середовище, а війна та політична нестабільність викликають сумніви та ризики. Для відновлення економічного зростання та привабливості країни для іноземних інвесторів необхідно стабілізувати ситуацію та забезпечити безпеку та прозорість бізнес-середовища.

У висновках нашої роботи ми підкреслюємо, що ТНК є ключовими гравцями у глобальній економіці та впливають на суспільний розвиток. Враховуючи виклики пандемії та геополітичні перешкоди, ТНК повинні продовжувати вдосконалювати свою стратегію, адаптуватися до змін та співпрацювати з відповідними організаціями та урядовими структурами. Для України важливо створити сприятливе бізнес-середовище, що приверне більше іноземних інвестицій та сприятиме розвитку діяльності ТНК, сприяючи економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

Рекомендації, запропоновані в даній роботі, можуть служити основою для подальших досліджень та розвитку стратегій для ТНК та відповідних структур з метою протидії кризовим ситуаціям та забезпечення стійкого розвитку бізнесу у глобальному масштабі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі: [монографія] / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко. – К. : Україна, 1997. – 238 с.
2. Spisto M. Stakeholder Interests in Corporate Governance: Is a New Model of Governance a Change for the Better for South Africa? / M. Spisto // Australian Journal of Corporate Law. – 2005. – №18(2). – Part 1. – P. 129-147.
3. Немировська О.В. Формування ефективного механізму взаємодії національної економіки з транснаціональною економікою з транснаціональними корпораціями: Дис. к.е.н.: 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Ірпінь, 2017. – 241 с.
4. Ленський Є. В. Транснаціоналізація капіталу / Є. В. Ленський, В. А. Цветков; під ред. О. Н. Сосковця. – Мінськ, 2001. – 325 с.
5. Венгер В. В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації / В. В. Венгер // Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. – 2019. – 2(4). – С. 30-44.
6. Доповідь про світові інвестиції, 2008, Транснаціональні корпорації та інвестиційний виклик: UNCTAD/WIR/2008 (Overview),- 55с.
7. Побоченко Л.М. Сучасні тенденції розвитку ТНК в конкурентному бізнес-середовищі / Л.М. Побоченко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2017.– №2. – С. 59-64
8. ЮНКТАД. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку [Електронний ресурс] / ЮНКТАД – URL: <http://www.unctad.org>.
9. OECD, Transnational corporation investment and development 2020, Number 1. URL: https://unctad.org/system/files/officialdocument/diaeia2020d1_en.pdf
10. The Global 2000. The Full List [Електронний ресурс] / The Global 2000. – 2022. – URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/>?
11. Воронкова Т. Є. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ / Т. Є. Воронкова. // ЕКОНОМІЧНА НАУКА. – 2021. – №11. – С. 112–114.
12. ОБЛІК У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ / В. В. Дергачова, Н. Є. Скоробогатова, Л. М. Шик // Навчальний посібник / В. В. Дергачова, Н. Є. Скоробогатова, Л. М. Шик. – Київ, 2011.
13. Державна служба статистики України. Інвестиції та основні засоби [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm.
14. International Monetary Fund. COVID-19 Overview [Електронний ресурс] / International Monetary Fund. – 2020. – URL: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19>.

15. The dark side of globalization: Evidence from the impact of COVID-19 on multinational companies [Електронний ресурс] // Journal of International Business Studies. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/Downloads/s41267-022-00540-8.pdf>.
16. Bloomberg [Електронний ресурс] – URL: <https://www.bloomberg.com/economics>
17. COVID-19 and Commonwealth FDI: Immediate Impacts and Future Prospects [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thecommonwealth.org/sites/default/files/inline/THT-170.pdf>.
18. Міжнародна Торгова Палата. ICC Ukraine [Електронний ресурс] / Міжнародна Торгова Палата – URL: <https://iccua.org/o-nas/#mission>.
19. ICC Ukraine. Події. [Електронний ресурс] – URL: <https://iccua.org/calendar-events/>.
20. GlobalData [Електронний ресурс] – URL: <https://www.globaldata.com/>.
21. Biggest transnational companies [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/07/focus-1>
22. UNCTAD. World Investment Report 2022 [Електронний ресурс] / UNCTAD. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2022>.
23. Міністерство фінансів України. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
24. Крилова К.В. ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ ТА БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ : дис. канд. ек. наук / Крилова К.В.. – Київ.
25. Analytical center Statista. COVID-19 impact index by industry and dimension [Електронний ресурс] / Analytical center Statista – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/1106302/coronavirus-impact-index-by-industry-2020/>.
26. World health organization. Covid19 [Електронний ресурс] / World health organization – Режим доступу до ресурсу: https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/media-resources/science-in-5/episode-49-can-i-get-infected-after-vaccination?gclid=Cj0KCQjwj_ajBhCqARIsAA37s0yNvOIx4hN_6WmdRCt_HDcwedIaed2SGeUWqFwuIfkk-pgFXk12uTIIaAo9gEALw_wcB.
27. KPMG. The Economic Impact of the Russia-Ukraine War [Електронний ресурс] / KPMG – Режим доступу до ресурсу: <https://kpmg.com/de/en/home/insights/2022/05/the-economic-impact-of-the-russia-ukraine-war.html>.

28. Bruegel. The impact of the Ukraine crisis on international trade [Електронний ресурс] / Bruegel – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bruegel.org/working-paper/impact-ukraine-crisis-international-trade>.
29. Accenture. Business and economic impact of the war in Ukraine [Електронний ресурс] / Accenture. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.accenture.com/dk-en/about/company/war-in-ukraine-business-impact>.
30. IMF. How War in Ukraine Is Reverberating Across World's Regions [Електронний ресурс] / IMF – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>.
31. The world bank. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову [Електронний ресурс] / The world bank – Режим доступу до ресурсу: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment>.
32. The world bank. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення [Електронний ресурс] / The world bank. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2022/09/09/ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-estimated-349-billion>.
33. The world bank. GDP growth (annual % [Електронний ресурс] / The world bank – Режим доступу до ресурсу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&start=2016>.

Majority of countries in recession

Real GDP growth

Source: International Monetary Fund

Джерело: Міжнародний валютний фонд.

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA